

**AXIOLOGICAL TRANSFORMATION OF LEISURE TIME IN THE
EDUCATIONAL CONTEXT**
**AXIOLOGICKÉ TRANSFORMÁCIE VOĽNÉHO ČASU V EDUKAČNOM
KONTEXTE**

PROF. PAEDDR. MIROSLAV KRYSŤOŇ, CSc.

Department of andragogy
Faculty of education
Matej Bel University Banská Bystrica
Slovak republic

Katedra andragogiky
Pedagogická fakulta
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
Slovenská republika

ABSTRACTS

Celoživotné učenie v súčasnosti predstavuje konsenzuálne akceptovaný princíp edukácie. Tento fakt, okrem iného, zreteľne potvrdzujú aj ustanovenia medzinárodne uznávaných koncepcných dokumentov a edukačných stratégií. V tomto kontexte sa edukologické vedy sústreďujú na analýzu všetkých kategórií celoživotného a širokoživotného učenia.

Neformálna edukácia predstavuje integrálnu súčasť týchto procesov. Obsahom predkladanej štúdie je teoretická analýza edukačného potenciálu voľného času, ktorý vytvára epistemologické východisko skúmania jednotlivých aspektov neformálnej edukácie. Autor vychádza z edukologických (andragogických a pedagogických) a tiež filozofických (primárne axiologických) metodologických východísk, ktoré sú charakterizované v historickej kontinuite a v kontexte filozofického myslenia jednotlivých etáp vývoja ľudskej spoločnosti.

Ťažiskom textu je analýza axiologických dimenzií voľného času v edukačnom prostredí postmodernej spoločnosti. V tomto kontexte autor

poukazuje na fakt, že aj keď paradoxy a protirečenia postmodernity ovplyvňujú jednotlivé parametre voľného času, voľný čas si zachováva svoju hodnotu, čo platí pre oblasť edukácie.

Lifelong learning currently presents the consensual accepted principle of education. This fact, among others, is clearly confirmed by the provisions of internationally recognized policy documents and educational strategies. In this context the education-oriented sciences are focused on the analysis of all the categories of lifelong and lifewide learning.

Informal education represents an integral part of these processes. The content of the presented study is the theoretical analysis of the educational potential of leisure time, which creates epistemological basis for researching different aspects of informal education. Author uses education-oriented (andragogical and pedagogical) and also philosophical (primarily axiological) methodological bases as a starting point, which are characterized in their historical continuity and in the context of philosophical thinking in different stages of development of human society.

The focus of this paper is to analyze the axiological dimensions of leisure time in the educational environment of post-modern society. In this context, the author points out that although the paradoxes and contradictions of postmodernism affect various parameters of leisure time, leisure time keeps its value, as does education.

KEY WORDS:

Lifelong Learning, Leisure, Axiology, Value, Education, Postmodernism
Celoživotné učenie, voľný čas, axiológia, hodnota, edukácia, postmoderna

Úvod

Koncept celoživotného a širokoživotného učenia, ktorý je v súčasnosti vnímaný ako principiálny rámec edukačnej politiky, teórie i praxe vytvára priestor pre realizáciu niekoľkých účelných učebných aktivít. Popri historicky etablovanom segmente formálneho učenia je to aj oblasť učenia neformálneho a informálneho pri zdôraznení ich vzájomnej komplementarity.

V súvislosti s témou našej štúdie sa primárne sústredíme práve na oblasť neformálneho učenia. Uvedomujúc si široký a nie vždy jednoznačne interpretovaný obsah pojmu učenie, predosielame, že v centre našej po-

zornosti bude proces intencionálneho učenia, pre ktorý sa v pedagogickej i andragogickej literatúre postupne etabloval pojem edukácia.

METODOLOGICKÉ VÝCHODISKÁ

V zmysle vyššie uvedeného kontextu sa budeme orientovať na edukačné procesy, ktoré sa realizujú vo sfére voľného času človeka, pričom sa sústredíme na axiológický rozmer tejto problematiky. V zmysle uvedeného sa budeme opierať o nasledovné metodologické východiská:

- edukologické hľadisko – najmä poznatky aplikovaných pedagogických resp. andragogických disciplín: pedagogika voľného času a kultúrna andragogika, Pri ich interpretácii nie je možné obísť širší pohľad filozofie edukácie, ktorú B. Kosová (2013, s. 20) vníma ako súčasť edukológie, zameranú na odhadovanie, vysvetľovanie a zdôvodňovanie zmyslu edukácie, ako vedu, ktorá nastoluje základné otázky povahy a predpokladov edukácie, jej pochopenia a hodnotenia. filozofické hľadisko – primárne orientované na filozofiu hodnôt - axiológiu, ktorá sa v teoretickom rámci filozofického myslenia etablovala ako náuka o pôvode, povahe hodnôt, ich mieste v štruktúre spoločnosti a v hodnotovej štruktúre človeka, skúmajúca otázky súvisiace so vznikom, fungovaním a premenou hodnôt (Kondrla, 2010; Kosová, 2013).
- multidisciplinárny charakter analyzovanej problematiky evokoval potrebu zohľadnenia poznatkov aj ďalších vied. Relevantné podnety v tomto smere prinášajú najmä sociológia a psychológia.

Skôr než pristúpime k syntetizujúcemu pohľadu na premeny, resp. vývoj vnímania možností edukačného zhodnocovania voľného času, považujeme za potrebné operacionalizovať základné charakteristiky témotvorných pojmov, ktorými sú: voľný čas a hodnota.

VOENÝ ČAS

„Odborníci sa nezhodujú v názoroch na chápanie voľného času..“ (Kratochvílová, 2004, s. 78); „Definovanie pojmu voľný čas charakterizuje rôznorodosť a vzájomná nekompatibilita...“ (Šerák, 2009, s. 27). Tieto a podobné konštatácie renomovaných odborníkov, na prvý pohľad neprišpievajú k predstave, že voľný čas a javy s ním spojené môžu byť predmetom seriózneho vedeckého bádania. Avšak opak je pravdou. Naznačenú

názorovú diskrepanciu je potrebné vnímať ako prirodzený dôsledkov niekoľkých skutočností.

Prvou z nich je fakt, že voľný čas sa postupne stal predmetom intenzívneho záujmu viacerých etablovaných vedných disciplín. Každá z nich sa prirodzeným spôsobom orientuje na analýzu tých aspektov voľného času, ktoré zodpovedajú jej vlastnej profilácii. Takýto multidisciplinárny prístup je potrebné vnímať ako efektívnu a perspektívnu cestu ku komplexnému poznaniu rôznych dimenzií tohto významného fenoménu. V tomto kontexte považujeme za pozitívne a funkčné, že edukologické vedy (primárne pedagogika voľného času a kultúrna andragogika) sa pri vlastnej vedeckej práci môžu oprieť o širší register poznatkov súvisiacich s voľným časom. Cenné podnety v tomto smere poskytuje sociológia, ktorá zrejme ako prvá uchopila voľný čas ako predmet vedeckého skúmania, psychológia, ktorej významným prínosom je preferencia individuálneho (subjektívneho) pohľadu na voľný čas v smere sebarealizácie človeka. Ako nevyhnutné sa pri analýze voľného času ukazuje širšie filozofické ukotvenie problematiky, pričom do popredia vystupuje najmä axiologické a etické hľadisko. Špecifickým spôsobom spektrum poznatkov o voľnom čase obohacujú kulturológia, medicína ale v súčasnosti napríklad aj ekonomické vedy.

Druhým významným determinantom, ktorý je potrebné akceptovať pri skúmaní voľného času je jeho dynamický charakter. Aj u nás známy, nemecký autor H. W. Opaschowski v tejto súvislosti konštatuje, že vnímanie voľného času sa „od základu“ zmenilo. Kvantitatívne aj kvalitatívne sa dnešný voľný čas od predchádzajúcich foriem odlišuje. Negatívne vnímanie voľného času ako synonyma pre neprítomnosť práce (prístup konštituovaný francúzskym sociológom J. Dumazedierom v 60 tých rokoch 20. storočia – pozn. autora) sa vyvinulo do opačného, teda pozitívneho ponímania, kde voľný čas je časom, v ktorom je človek „pre niečo voľný“.

Detailnú analýzu pojmu voľný čas prezentuje R. A. Stebbins, ktorý okrem iného upozorňuje na potrebu diferencovať medzi pojmami „voľná chvíľa“ (freetime) a „voľný čas“ (Leisure). Vo voľných chvíľach sa človek môže aj nudiť, alebo môže byť z rôznych príčin znechutený, čo nezodpovedá charakteru skutočného (pravého) voľného času. Tento čas Stebbins spája s nenanútenými aktivitami, ktoré chcú ľudia vykonávať, využívajú svoje schopnosti a možnosti na to, aby v danej činnosti uspeli (Stebbins, 2008, s. 4). Základnými charakteristikami skutočného voľného času sa v tomto ponímaní stávajú dobrovoľnosť a pozitívne nastavenia mysle.

Neexistenciu univerzálnej definície voľného času považujeme v uve-

dených súvislostiach za prirodzený stav. Ak by sme však chceli pojem voľný čas operacionalizovať v edukologickom kontexte, môžeme konštatovať zreteľný posun od klasickej, pozitivisticky orientovanej tzv. „zostatkovej, reziduálnej“ teórie, v ktorej je voľný čas definovaný ako časová dotácia ostávajúca človeku po odpočítaní času potrebného na plnenie si povinností a času potrebného na saturáciu fyziologických potrieb, k teórii personalistickej, podľa ktorej je voľný čas limitovaný výhradne jeho subjektívnym pociťovaním a prežívaním zo strany konkrétneho jednotlivca (Hofbauer, 2004; Kratochvílová, 2004; Kaplánek, 2009; Krystoň, 2011).

Uvedený stav nachádza svoju odozvu aj v rovine výskumných aktivít orientovaných na voľný čas. V podstate postuluje požiadavku, ktorú preferuje systemická koncepcia, teda spájanie subjektívnych a objektívnych dimenzií daného javu. V tomto kontexte majú svoj význam pozitivisticky konštruované, kvantitatívne výskumy časových rozpočtov, ktoré podľa Lamprechta a Stamma (1994) umožňujú:

- identifikovať „čistý“ rozsah voľných časových úsekov, pričom je možné získať aj určité výpovede o vzťahu práce, voľného času a ostatných oblastí života,
- dlhodobo realizované pozorovania umožňujú otestovať tézu o náraste, resp. úbytku disponibilného voľného času.

Limity kvantitatívnych výskumov sa objavia v momente ak chceme získať relevantný obraz o hodnotení voľného času, a to tak v individuálnej rovine ako aj v širšom sociálnom kontexte. Takéto skúmanie si vyžaduje hlbší kvalitatívny prístup a holisticky – na celok orientovaný, interpretáciu.

HODNOTY

Akákolvek uvedomelá ľudská činnosť je spojená aj s procesom hodnotenia. Hodnoty a hodnotiaci proces v tomto zmysle sprevádzajú človeka počas celej jeho fylogenézy. Ak teda chceme vytvoriť základnú platformu pre analýzu axiologickej dimenzie voľného času musíme nevyhnutne venovať pozornosť samotnému pojmu hodnota, pričom tento postulát nabera na dôležitosť práve vtedy ak chceme analyzovať hodnotu voľného času v edukačnom kontexte. Výchova a vzdelávanie, ako procesy, ktoré obsahovo sýtia pojem edukácia predstavujú totiž cielené ľudské konanie a nikto, kto koná a vedome sa pritom rozhoduje, nemôže nehodnotiť (Kosová, 2013).

Hľadanie odpovedí na otázky typu: Čo je to hodnota? Aký význam majú hodnoty v živote človeka a spoločnosti? Ako sa hodnoty menia, resp.,

ako sa mení vzťah človeka k nim? Aká je štruktúra hodnôt? rezonujú vo filozofickom myslení od jeho vzniku. Už v antike sa stretávame so snahou filozofov cez prizmu hodnôt uvažovať o podstate sveta a zmysle ľudského života. Táto tendencia následne sprevádza filozofické myslenie až do súčasnosti, prirodzene v rôznej intenzite a v závislosti od rôznych ideových východísk.

Samostatná filozofia hodnôt – axiológia sa objavuje v 19. storočí, ako reakcia na výzvu dotýkajúcu sa individualizácie a aktualizácie jednotlivca. Charakterizuje ju odklon od metafyziky a tendencia k pluralizácii. Prikláňa sa skôr k zdôrazňovaniu množstva determinánt, ktoré vstupujú do hodnotiaceho procesu a ktoré ovplyvňujú potreby človeka nielen v individuálnom, ale i v sociálnom kontexte (Kondrla, 2010, s.113). V tomto pluralitnom priestore je teda, v súčasnosti potrebné hľadať odpovede na vyššie položené axiologické otázky.

Ak sa sústredíme na tie, ktoré sa z hľadiska filozofie hodnôt úzko dotýkajú problematiky meniacej sa hodnoty voľnočasovej edukácie, môžeme formulovať niekoľko základných teoretických východísk:

- 1) Hodnoty predstavujú veci, alebo javy, ktoré sú nositeľom kvality dôležitej a uznávanej pre hodnotiaci subjekt (jednotlivca alebo spoločnosť) – hodnota vyjadruje mieru dôležitosti, význam, cenu; hodnoty majú potenciál uspokojovať naše potreby; hodnoty sú súčasťou i produktom kultúry (Dorotíková, 1998; Hotár, Paška, Perhács, 2000; Kučerová, 2011; Průcha, Walterová, Mareš, 2001; Švec, 2008)
- 2) Hodnoty samy o sebe neexistujú – absolútna platnosť hodnôt vo význame nezávislej platnosti bez relácií k človeku je pseudoprotblém. Hodnota neexistuje ani ako substancia, ani ako predikát, ani ako kvalita bez hodnotiaceho subjektu (Kučerová, 1990, s.41).
- 3) Podstata hodnoty je vo vzťahu hodnoteného objektu a hodnotiaceho subjektu – ani samotné kvality objektu, ani samotné kvality subjektu nie sú ešte hodnotami. Kvality hodnoteného objektu nadobúdajú hodnotu len vstupom do súvislostí, ktoré sú významné pre posudzujúce vedomie hodnotiaceho subjektu (Kosová, 2013, s.65).
- 4) Existujú hodnoty, ktoré charakterizuje „nadčasová“ platnosť – relativita, zložitá a mnohostranná podmienenosť hodnôt neznamená, že by niektoré hodnoty nemohli byť množstvom ľudí považované za nadčasové. Dejiny ľudstva sú plné ľudskej snahy o dosiahnutie čo najširšieho konsenzu o najzávažnejších humánnych hodnotách (Kosová, 2013,

s. 68). Riziko omylu však nie je nikde väčšie, ako v oblasti hodnôt (Kučerová, 1990, s.42).

- 5) Hodnoty je možné usporiadať do relatívne homogénnych štruktúr – akýkoľvek pokus o klasifikáciu hodnôt je však potrebné vnímať, ako, z pohľadu vedy nevyhnutnú, teoretickú abstrakciu. V toto zmysle nie je žiadna typológia hodnôt úplná a nemenná. Pri uvedenej klasifikácii hodnôt vychádzame vždy z určitých konkrétnych kritérií: špecifická funkčnosť, platnosť, hľadisko kultúry, časové hľadisko (Dorotíková, 1998, s.51-68), dimenzie, v ktorých človek prežíva seba a svet (Kučerová, 1990, s.42-46).

V zmysle uvedených postulátov sa sústredíme na analýzu axiologickej dimenzie voľného času.

VOENÝ ČAS AKO HODNOTA A JEJ EDUKAČNÝ KONTEXT

Na úvod našej úvahy si kladieme otázku: Môže byť čas hodnotou? Ak čas vnímame len ako základnú fyzikálnu veličinu, odpoveď nemôže byť iná, než záporná. V kontradikcii k takémuto konštatovaniu stojí fakt, že v dejinách ľudského myslenia je voľný čas kontinuálne vnímaný ako niečo cenné, dôležité, teda ako určitá hodnota. Z uvedeného vyplýva, že axiologická dimenzia slovného spojenia „voľný čas“ sa nevzťahuje k substantívu „čas“, ale je primárne naviazaná na adjektívum „voľný“. Práve zdôrazňovanie voľnosti, v zmysle oslobodenia človeka od nevyhnutností života, robí z voľného času hodnotu. Tou by však voľný čas nebol, keby sa jeho prežívanie zredukovalo do podoby apatickej letargie, čiže úplnej nevšímavosti, otupenosti a ľahostajnosti voči všetkému (Kraus a kol., 2005, s.581). Hodnota voľného času je preto vždy spojená s aktivitami, ktoré sa v ňom realizujú. Takýmto spôsobom voľný čas uchopila už antická filozofia. M. Šerák (2009, s.31), v tomto kontexte za jedného z prvých „teoretikov“ voľného času považuje Aristotela, ktorý svojimi názormi ovplyvnil prakticky všetky klasické koncepty voľného času až do súčasnosti. Aristoteles voľný čas, v zmysle antického „scholé“ („prázdno“, ako voľnosť, uvoľnenie sa od práce) chápal ako najvyššiu hodnotu, spojenú so slobodou a šťastím. Hodnota scholé spočíva najmä v tom, že vytvára priestor pre paideia. Tento výraz sa, podľa B. Kudláčovej nedá preložiť, ale iba vysvetliť. Paideia vyjadruje vnútorný pohyb v človeku, v ktorom sa formuje jeho človečenstvo, idea ľudstva a ľudskosti prostredníctvom starostlivosti o to, čo je v človeku podstatné... Ide o proces precitnutia duše, metanoie (preme-

ny), ktorá sa uskutočňuje v procese výchovy tak, aby vychovávaný spoznal seba samého, svoje možnosti a vedel ich zmysluplne uskutočňovať. Vďaka paidei sa človek stáva slobodným, tvorivým, zodpovedným za svoj život (Kudláčová, 2007, s. 56-58).

S názormi na hodnotu voľného času, v zmysle jeho významu pre človeka a ideálnych spôsobov jeho prežívania a využitia, sa stretávame aj v ďalších historických epochách. Až do novoveku sú tieto názory súčasťou konceptu metafyzickej predstavy univerzálneho sveta riadiaceho sa všeobecne platnými zákonitosťami bytia. Človek tejto doby žije vo svete, ktorý má svoj daný a pevný poriadok, nemennú hierarchiu súcien a všeobecne platnú hierarchiu hodnôt (Kudláčová, 2007, s.109), ktoré mu, okrem iného, predpisujú aj to čo je a čo nie je vhodným spôsobom trávenia voľného času (napr. kresťanská morálka).

K zreteľnejšej akcentácii problematiky voľného času, a to aj v zmysle jeho edukačného využitia dochádza, obdobie renesancie. Súvisí to so zmenou civilizačného štýlu, inšpirovaného antickým svetom, ktorý na scénu uvádza kult ľudskej individuality (Porubský, 2012, s.21). Hodnotou voľného času sa v tomto období zaoberajú viacerí myslitelia. Typickým príkladom je Thomas More, ktorý vo svojej vízii ideálnej spoločnosti (Utópia), popri práci kladie veľký dôraz aj na sféru voľného času, pričom jeho prežívanie spája primárne s dobrovoľným vzdelávaním. More tak určitým spôsobom predznamenal vývoj vnímania hodnoty voľného času v neskorších obdobiach, v ktorých sa vzťah voľný čas verzus práca stáva základnou axiologickou paradigmou.

Nemožno však povedať, že ide o jediný koncept hodnotenia voľného času.

Vzťah práce a voľného času, ako základných atribútov existencie človeka je charakteristický najmä pre ranné sociologické teórie voľného času (napr. Marxova materialistická predstava o vzťahu riše nutnosti a riše slobody). Na pôde sociológie však vznikli aj iné teoretické konštrukty voľného času, pričom niektoré z nich hodnotu voľného času až absolutizujú (Dumazedierova koncepcia „spoločnosti voľného času“), iné hľadajú na tento problém viac skepticky, najmä v súvislosti s odcudzením, izoláciou a manipuláciou človeka. Dôležité je pripomenúť, že vo väčšine týchto koncepcií je zreteľne ukotvená aj edukačná funkcia voľného času. (Podrobnejšie o sociologických koncepciách voľného času pojednáva M. Švigová, 1966, s. 664-672).

Ako sme už naznačili zásadným prevratom vo filozofii hodnôt bolo jej otvorenie sa smerom ku psychológii, pričom psychologizujúca tendencia zostala vo filozofii hodnôt prítomná až do súčasnosti (Kondrla, 2010, s.10). Zároveň treba dodať, že samotná psychológia sa hodnotami intenzívne sama zaoberá (viď Salbot a kol., 2007).

Súčasná charakteristika axiologickej dimenzie voľného času v kontexte k jeho edukačnému zhodnocovaniu vychádza nie len z historickej skúsenosti, ale rovnako musí zohľadňovať aj aktuálny stav rozvoja spoločnosti a vedeckého poznania najmä v oblasti edukačných vied.

Čo teda charakterizuje súčasný svet? Najjednoduchšia odpoveď by bola rozporuplnosť! Rozporuplnosť spôsobená najmä ambivalentnými vplyvmi zložitého a multidimenzionálneho procesu, ktorý nazývame globalizáciou. Nie je našou ambíciou podrobne charakterizovať všetky (pozitívne i negatívne) dopady globalizácie na život súčasného človeka a určite by to v priestore nášho vystúpenia nebolo ani možné. Preto sa sústredíme len na jej niektoré podstatné znaky. Podľa viacerých autorov (Beck, 2007; Kosová, 2013; Kučerová, 2011; Petrussek, 2003; Tokárová, 2002) globalizáciu charakterizuje najmä:

- nejednoznačnosť – ten istý jav môže mať súčasne pozitívne i negatívne hodnotenie. Toto všeobecné konštatovanie platí aj pre voľný čas. Je realitou, že voľný čas pre niekoho znamená príležitosť a pre iných ľudí problém. Prehlbujú sa kontrasty v disponovaní s voľným časom, pribúdajú jednotlivci frustrovaní jeho nedostatkom, ale aj takí, ktorých charakterizuje nežiaduci nadbytok voľného času (M. Darák 1996, s. 5). Jednou z príčin aj ďalší znak globalizácie, ktorým je
- zmena chápania priestoru a času v živote ľudstva – vo vzťahu k axiológii voľného času rezonuje najmä myšlienka Ulricha Becka (2007), ktorý upozorňuje, že čas a priestor sa neprejavuje rovnako u všetkých. Globalizácia štiepi obyvateľstvo na globalizovaných bohatých a lokalizovaných chudobných. Tí prví prekonávajú priestor a akékoľvek vzdialenosti, ale stále sa ponáhľajú a pozerajú na hodiny. Priestor pre nich nič neznamená, ale nemajú čas. Tí druhí sú pripútaní k jednému priestoru, ale nevedia čo si majú počať s časom. Len ten televízny má nejakú štruktúru. Ich čas je prázdny, musia ho len zabíjať. Vo vzťahu k voľnému času je takáto diferenciácia upevňovaná aj
- nerovnomernosťou rozdelenia bohatstva, ktorá je ďalším znakom globalizácie. Hodnotu voľného času inak vnímajú tí, ktorí majú v podsta-

te neobmedzené zdroje, umožňujúce im tráviť ho exkluzívnym spôsobom, a inak tí, ktorí takúto možnosť nemajú.

- totálna ekonomizácia spoločnosti, tak zasiahla aj sféru voľného času. Objavil sa problém utilitarity voľnočasových aktivít. Duchovno je nahrádzané materiálom, pričom tento trend je masívne podporovaný exogénnymi činiteľmi, najmä mediálnou sférou. Francúzsky sociológ R. Sue už v 90. rokoch minulého storočia prichádza s tézou o ekonomickej funkcii voľného času (in Hofbauer, 2004, s. 14), čím narúša etablovaný koncept svojho krajana J. Dumazediera o nezainteresovanom charaktere a hedonistickej povahe voľného času (Dumazedier, 1966, s.444-447).

Tento problém úzko súvisí aj s meniacou sa hodnotou samotného vzdelania. Ukazuje sa, že jeho spoločensky deklarovaný význam je v súčasnej, trhovo a na profit orientovanej, spoločnosti ostro konfrontovaný s realitou. Dokumentuje to napr. J. Keller svojim známym prirovnaním vzdelania ku chrámu, výľahu, resp. poisťovni (Keller, Tvrдый, 2008). Ešte ďalej ide V. Synek, ktorý vzdelanie považuje priamo za komoditu, ktorej súčasná populácia navyše pripisuje veľmi nízku hodnotu (Synek, 2011).

Obsahová analýza axiologických atribútov súvisiacich so sférou voľného času nás privádza k nasledovným syntetizujúcim konštatovaniam:

- voľný čas vnímame ako historicky etablovanú hodnotu,
- voľný čas vnímame ako významnú individuálnu hodnotu, pretože má preukázateľný potenciál uspokojovať potreby človeka,
- spoločenská hodnota voľného času je historicky spojená najmä s možnosťou jeho edukačného využitia,
- v súčasnom, globalizovanom svete je edukačná hodnota voľného času relativizovaná v dôsledku pôsobenia komplexu, vzájomne sa ovplyvňujúcich faktorov.

ZÁVER

Edukologické vedy svoju existenciu, okrem iného, legitimizujú aj napĺňaním obsahu svojich vlastných základných funkcií. V. Prusáková (2005, s.15) v tejto súvislosti hovorí o poznávacej, diagnosticko-prognostickej a inštrukčnej funkcii. V súlade s ich obsahom je v teoretickej rovine dôležité uvedomiť si, že:

- Dynamický charakter zmien súvisiacich s problematikou voľného času

a voľnočasovej edukácie vyžaduje, aby bol pri ich vedeckom skúmaní uplatnený systemický prístup, založený na funkčnej kombinácii kvantitatívne a kvalitatívne orientovaných výskumoch.

- Multidimenzionálny charakter problematiky evokuje potrebu multidisciplinárneho prístupu. V toto smere považujeme za nevyhnutné v pedagogike voľného času a v kultúrnej andragogike funkčne využívať relevantné poznatky iných vied. Analýzu axiologických dimenzií voľného času vnímame ako základné epistemologické východisko. Perspektívne nie je možné odmietnuť ani predstavu o postupnom konštituovaní univerzálnej vedy o voľnom čase, ktorú M. Pries (2006, s.12) chápe ako vedu integračnú, postavenú na funkčnej syntéze filozofických, edukologických, sociologických, psychologických a iných relevantných teórií voľného času.
- Vedecko-výskumné aktivity je potrebné zamerať na identifikáciu a analýzu nových foriem prežívania voľného času a možnosti ich edukačného využitia.
- Zistené výsledky je nevyhnutné interpretovať v kontexte meniacich sa sociálnych a ekonomických podmienok, ktoré determinujú praktickú realizáciu voľnočasovej edukácie.

V rovine edukačnej praxe je potrebné sústrediť pozornosť:

na výchovu k voľnému času, ktorú považujeme za východisko celej voľnočasovej edukácie a to v biodromálnom kontexte. Zamerať ju na vytvorenie racionálne podloženého a emocionálne upevneného vzťahu k voľnému času ako dôležitej individuálnej i sociálnej hodnoty.

V tomto procese rozhodujúcu úlohu zohrávajú pozitívne zážitky, ktoré však človek môže získať len prostredníctvom vlastnej aktivity. Pozitívna skúsenosť je základ pre pozitívne hodnotenie a preto za dôležité považujeme tvorbu takého edukačného prostredia, v ktorom jeho jednotlivé komponenty umožnia naplno využiť individuálny potenciál človeka (dieťaťa i dospelého jednotlivca).

Voľný čas, podľa nášho názoru, takýmito možnosťami bezpochyby disponuje.

V zhode so S. Kučerovou (1994, s.17) zastávame názor, že“ voľný čas je nesmierna hodnota, ale nie hodnota sama o sebe a sama pre seba, ale ako neobmedzená možnosť človeka vrátiť sa k sebe samému, k svojmu autentickému životu, premýšľať o hodnotách, uvedomovať si ich ohrozenie a venovať sa ich záchrane.“

Štúdiá je výstupom riešenia výskumnej úlohy VEGA MŠVVaŠ SR č. 1/1208/12 Integrované a diferenciačné trendy v tvorbe kurikula vo vzdelávaní dospelých.

REFERENCES

- Beck, U. (2007). What is globalization? Misunderstandings and answers. Brno: Centre for the Study of Democracy and Culture, 2007.
- Darák, M. (1996). The Pedagogical Reflection of Leisure Activities of Schoolchildren. In: Educator. 1996. Vol. 40, no 2, p. 5-9
- Dorotíková, S. (1998). Philosophy of Value. Prague: PF UK, 1998
- Dumazedier, J. (1966). Leisure Time. In: Sociological journal. 1966. Vol. 2, no. 3, p. 443-447
- Hofbauer, B. (2004). Children, Youth and Leisure Time. Prague: Portál, 2004
- Hotár, S. V.; Paška, P.; Perhács, J. et al. (2000). Adult Education – Andragogy. Terminological and interpretation-based dictionary. Bratislava: SPN, 2000.
- Kaplánek, J. (2009). Teaching about Leisure. České Budějovice: TF JU. Available on: Dostupné na: http://www.tf.jcu.cz/katedry/kpd/pvc/studijni_materialy/nue
- Keller, J.; Tvrď, L. (2008). The Knowledge society? Temple, elevator and insurance company. Prague: Sociological Publishing SLON, 2008
- Kondrla, P. (2010). Value and Postmodernism. Bratislava: Iris, 2010
- Kosová, B. (2013). The Philosophical and the Global Context of Education. Banská Bystrica: PF UMB, 2013
- Kratochvílová, E. (2004). Pedagogy of Leisure. Bratislava: UK, 2004
- Kraus, J. et al. (2005). Academic Dictionary of Foreign Words. Bratislava: SPN, 2005
- Krystoň, M. (2011). The Andragogical Aspects of Spending of Leisure. Banská Bystrica: PF UMB, 2011
- Kučerová, S. (1990). The Introduction to Pedagogical Anthropology and Axiology. Brno: PF MU, 1990
- Kučerová, S. (1994). Leisure Time as a Value. In: Spousta, V. a kol. Theoretical Basis of Education in Leisure Time. Brno: MU, 1994
- Kučerová, S. (2011). Anthropological and Axiological Basis of Pedagogy.

- In: *Pedagogy*. 2011. Vol. 2, no. 2, p. 108-118
- Kudláčková, B. (2007). *Human and Education in the History of European Thinking*. Trnava: PF TU, 2007
- Lamprecht, M.; Stamm, M. (1994). *The Structure and Functions of Leisure Time in Present*. Available on: <http://www.tf.jcv.cz/>
- Opaschowski, H. W. (1997). *The Introduction to the Leisure Time Knowledge economy*. 1997. Available on: <http://www.tf.jcu.cz/>
- Petrusek, M. (2003). *The Social Context of Globalization: Globalization as a Postmodern Ambivalence*. In: Mezřický, V. (ed.) *Globalization*. Prague: Portál, 2003, p. 93-1114
- Porubský, Š. (2012). *The Readings from the History of Pedagogical Thinking*. Banská Bystrica: PF UMB, 2012
- Pries, M. (2006). *The Importance of Leisure in the Changing society*. In: *Education and Leisure Time*. České Budějovice: TF JU, 2006
- Prusáková, V. (2005). *The Foundations of Andragogy*. Bratislava: Gerlach Print, 2005
- Průcha, J.; Walterová, E.; Mareš, J. 2001. *Dictionary of Pedagogy*. Prague: Portál, 2001
- Salbot, V. a kol. (2007). *Psychological Perspectives on Personal Value. Advanced training and retraining of pedagogical staff in the educational establishment "Belarusian State Pedagogical University named after Maxim Tank": trends and prospects*